

mgr Małgorzata Najderska

STRESZCZENIE

Celem rozprawy doktorskiej była analiza związków mocnych stron charakteru z podstawowymi elementami struktury osobowości (cechami osobowości i wartościami) – w adolescencji i dorosłości oraz przy zastosowaniu dwóch podejść metodologicznych: podejścia skoncentrowanego na zmiennych i podejścia skoncentrowanego na osobach. Aby cel ten mógł zostać osiągnięty, przeprowadzono również analizy struktury mocnych stron charakteru.

Mocne strony charakteru to pozytywne, społecznie pożądane i powszechnie uznawane za dobre i wartościowe charakterystyki człowieka (Peterson, Seligman, 2004). Analizowano je dotychczas niemal wyłącznie w podejściu skoncentrowanym na zmiennych. Jest to podejście, na gruncie którego bada się relacje między różnymi zmiennymi zachodzące na poziomie całej grupy badanych. Komplementarnym, uzupełniającym je podejściem, jest podejście skoncentrowane na osobach. W jego ramach wyróżnia się z badanej populacji podgrupy, posiadające podobny, spójny profil, zestaw charakterystyk, a następnie bada się, jakie inne charakterystyki (i o jakim nasileniu) posiadają osoby o danym profilu (von Eye, Bogat, 2006).

Dotychczasowe analizy czynnikowe prowadzone w podejściu skoncentrowanym na zmiennych wskazały, że mocne strony w dorosłości zazwyczaj tworzyły cztery lub pięć czynników i grupowały się w wiązki związane z: relacjami interpersonalnymi, emocjonalnością, duchowością, ograniczaniem siebie i intelektem (por. np. Azañedo, Fernández-Abascal, Barraca, 2014; Brdar, Kashdan, 2010; Littman-Ovadia, Lavy, 2012; Macdonald, Bore, Munro,

2008; McGrath, 2014; Najderska, Ciecuch, 2018; Peterson, Park, Pole, D'Andrea, Seligman, 2008; Ruch i in., 2010). Badania prowadzone w grupie adolescentów również wskazywały na rozwiązania cztero- lub pięcioczynnikowe (np. McGrath, Walker, 2016; Park, Peterson, 2005, 2006), jednak charakterystyka czynników różniła się nieco od tej uzyskiwanej w grupie osób dorosłych. W niniejszej pracy ten wątek został podjęty poprzez systematyczną analizę czterech grup wiekowych: wczesnej adolescencji (gimnazjum), średniej adolescencji (liceum), wczesnej dorosłości (19–24 lata) oraz dorosłości (powyżej 25. r.ż.).

Kolejnym krokiem w badaniu struktury mocnych stron była analiza jej struktury hierarchicznej, która opisuje pochodzenie/zawartość czynników – wyodrębnianie się czynników szczegółowych z czynników ogólnych (Goldberg, 2006). Dotychczasowe wyniki tych analiz wskazują, że czynnik ogólny mocnych stron (nazwany dobrym charakterem) rozbija się na dwa czynniki – dociekliwość i dobroć, a na kolejnym, bardziej szczegółowym poziomie – z czynnika dobroci wyodrębniają się troska o innych i samoregulacja (McGrath, 2015). Badania nad hierarchiczną strukturą mocnych stron w adolescencji nie były prowadzone. To luka w wiedzy, która miała zostać wypełniona w tej pracy, stąd w podjętych w pracy badaniach celem była m.in. weryfikacja otrzymanej w dotychczasowych badaniach struktury u dorosłych i sprawdzenie, czy w adolescencji możemy mówić o takiej samej lub podobnej strukturze mocnych stron.

Dotychczas prowadzone analizy w podejściu skoncentrowanym na osobach (Najderska, Ciecuch, 2018) wskazywały na istnienie trzech klas różniących się zestawem mocnych stron. Jedna charakteryzowała się mocnymi stronami związanymi z energią, przebojowością i ciekawością świata. Osoby z profilu drugiej klasy charakteryzowały się wyższym poziomem mocnych stron związanych z troską o innych, ciepłem oraz sumiennym wykonywaniem swoich obowiązków. U osób z klasy trzeciej wszystkie mocne strony miały

średnie nasilenie. Na poziomie treściowym profile dwóch pierwszych klas są zbliżone do dwóch czynników osobowości, zwanych Alfa/Stabilnością i Beta/Plastycznością (por. Ciecuch, Strus, 2017). Celem badań prezentowanych w niniejszej pracy była próba wyodrębnienia profili klas latentnych w każdej z badanych, wymienionych powyżej grup wiekowych.

Związki mocnych stron z innymi charakterystykami z zakresu psychologii osobowości nie były badane szczegółowo. Przy tworzeniu koncepcji Peterson i Seligman (2004) przedstawili teoretyczne powiązania mocnych stron z innymi konstruktami, np. cechami osobowości (McCrae, Costa, 1992b) czy wartościami (Schwartz, 1992), jednak sami nie potwierdzili empirycznie tych związków. W kolejnych latach pojawiały się jedynie nieliczne badania dotyczące ulokowania mocnych stron w strukturze osobowości (por. Macdonald i in., 2008; McGrath, Greenberg, Hall-Simonds, 2018; Steger, Hicks, Kashdan, Krueger, Bouchard, 2007) i zawsze podejmowano je w podejściu skoncentrowanym na zmiennych. Brak jest całościowego ujęcia tego zagadnienia, które uwzględniałoby obydwa podejścia metodologiczne w różnych grupach wiekowych. Uzupełnienie tego braku w wiedzy na temat mocnych stron było bardzo ważnym elementem niniejszej pracy doktorskiej.

Badania, których wyniki przedstawione zostały w niniejszej pracy, prowadzono w czterech grupach: dwóch grupach adolescentów i w dwóch grupach osób dorosłych. Podziału dokonano ze względu na stadia edukacji, otrzymując podgrupy: gimnazjalistów, licealistów, młodych dorosłych (okres studiów – 19–24 lata) oraz dorosłych (powyżej 25. r.ż.). Grupa gimnazjalistów złożona była ze 182 osób (w wieku 13–16 lat), grupa licealistów – z 316 osób (w wieku 15–18 lat), grupa młodych dorosłych – z 497 osób (w wieku 19–24 lata), a grupa dorosłych – z 341 osób (w wieku 25–78 lat).

W pracy postawiono siedem hipotez – trzy dotyczyły struktury, a cztery – miejsca mocnych stron w opisie osobowości człowieka. W hipotezie 1 postulowano, że struktura mocnych stron w dorosłości i w adolescencji analizowana w podejściu skoncentrowanym na zmiennych będzie analogiczna do uzyskiwanych dotychczas wyników badań, wskazujących na cztery czynniki mocnych stron (np. Najderska, Ciecuch, 2018; Macdonald, Bore, Munro, 2008). Hipoteza 2 zakładała, że trzyczynnikowy model struktury hierarchicznej (uzyskany w badaniach McGratha [2015]) opisie zawartość czynników w analogiczny sposób w każdej grupie wiekowej. W hipotezie 3 zakładano, że przy wykorzystaniu podejścia skoncentrowanego na osobach wyróżnione zostaną dwa spójne, różniące się od siebie profile mocnych stron charakteru, treściowo zbliżone do dwóch głównych czynników osobowości: Alfy/Stabilności i Bety/Plastyczności (Ciecuch, Strus, 2017).

W celu ulokowania mocnych stron w opisie osobowości człowieka, sformułowano następujące hipotezy: dwa ogólne czynniki mocnych stron charakteru analizowane w podejściu skoncentrowanym na zmiennych będą wiązać się z (hipoteza 4) cechami osobowości i (hipoteza 5) wartościami w taki sam sposób we wszystkich grupach wiekowych. Ponadto w wyniku zastosowania podejścia skoncentrowanego na osobach w obrębie każdej badanej grupy wyłonione zostaną po dwie klasy (o różnych profilach mocnych stron), między którymi będą zachodziły systematyczne różnice pod względem (hipoteza 6) posiadanych cech osobowości i (hipoteza 7) preferowanych wartości.

Do badań wykorzystano cztery narzędzia. Do pomiaru mocnych stron w grupie dorosłych użyto *International Personality Item Pool – Values in Action* (IPIP-VIA; Goldberg i in., 2006; polska adaptacja: Najderska, Ciecuch, 2013), a w grupie adolescentów – *Values in Action for Youth* (VIA-Youth; Park, Peterson, 2006; polska adaptacja: Najderska, Ciecuch). Do pomiaru cech osobowości wykorzystano we wszystkich grupach wiekowych kwestionariusz

International Personality Item Pool – Big Five Markers – 50 (IPIP-BFM-50; Goldberg i in., 2006; polska adaptacja: Strus, Ciecuch, Rowiński, 2014a), a do pomiaru wartości – również we wszystkich grupach wiekowych – *Portrait Values Questionnaire* (PVQ-RR; Schwartz i in., 2012; polska adaptacja: Ciecuch, 2013b).

Analizy struktury mocnych stron prowadzone w podejściu skoncentrowanym na zmiennych potwierdziły w dużej mierze postawione hipotezy (1 i 2). Znalaziono spójne modele struktury mocnych stron. W każdej grupie wiekowej takim modelem był model dwuczynnikowy – złożony z dobroci (czynnika związanego z relacjami interpersonalnymi opartymi na trosce i ciepłe oraz ze zdolnością do samokontroli) i dociekliwości (czynnika związanego z energicznością, przebojowością i dążeniem do własnego rozwoju). Proponowany przez McGratha (2015) model trzyczynnikowy (troska o innych, samokontrola oraz dociekliwość) został zreplikowany w grupach osób dorosłych, jednak w grupach adolescentów za optymalny uznano model czteroczynnikowy (troska o innych, samokontrola, pozytywna emocjonalność i intelekt/intelekt-dominacja). Wykazał on inną naturę czynnika dociekliwość w fazach dorastania i dorosłości.

Weryfikując hipotezy dotyczące struktury mocnych stron w podejściu skoncentrowanym na osobach, okazało się, że w każdej grupie badanej można wyróżnić dwa spójne w różnych grupach wiekowych, posiadające podobną charakterystykę (potwierdzenie hipotezy 3) profile mocnych stron. Na poziomie treściowym były one podobne do metacech Alfya/Stabilności i Bety/Plastyczności (por. Ciecuch, Strus, 2017). Występowanie dwóch ogólnych i spójnych na przestrzeni różnych grup wiekowych profili mocnych stron potwierdza tezę obecną w psychologii, a mówiącą o możliwości opisu wielu sfer funkcjonowania za pomocą modelu dwuczynnikowego: Alfya/Stabilności i Bety/Plastyczności (Abele, Wojciszke, 2014; Ciecuch, Strus, 2017; DeYoung, 2006, 2010; Digman, 1997; Strus, Ciecuch, 2014).

Badanie związków mocnych stron charakteru z cechami osobowości w podejściu skoncentrowanym na zmiennych potwierdziło hipotezę 4 – w każdej grupie badanej dobroć była silnie związana z ugodowością i sumiennością, a dociekliwość – z ekstrawersją i intelektem. Hipotezę 5 również w dużej mierze potwierdzono: dobroć silniej wiązała się z zachowawczością i przekraczaniem siebie, natomiast dociekliwość łączyła się we wszystkich grupach z otwartością na zmiany. Związki z umacnianiem siebie były istotne, lecz dużo słabsze (często silniejsze były związki dociekliwości z przekraczaniem siebie).

Analizy w podejściu skoncentrowanym na osobach nie w pełni potwierdziły hipotezy 6 i 7. Schemat różnic między profilami pod względem posiadania określonych cech osobowości nie był powtórzeniem schematu związków między cechami i metacechami osobowości (ugodowość nie różnicowała profili w żadnej grupie wiekowej, sumiennosc – jedynie w najstarszej grupie wiekowej). Znacznie więcej istotnych różnic znaleziono podczas analizy związków z wartościami. Chociaż u gimnazjalistów osoby o innych profilach różniły się jedynie pod względem preferencji nielicznych wartości, to w kolejnych grupach wiekowych te różnice były już bardziej wyraźne.

Zróznicowane schematy związków z innymi zmiennymi otrzymanych profili (ale także czynników mocnych stron) w różnych grupach wiekowych stanowią przyczynek do dalszych analiz, skupionych wokół wątku rozwojowego, zasygnalizowanego jedynie w niniejszej pracy. Niniejsza praca, chcąc wypełnić istniejące w literaturze luki, musiała ograniczyć się do analiz strukturalnych. Kolejnym krokiem powinny być badania rozwojowe.

mgr Małgorzata Najderska

SUMMARY

The aim of the doctoral dissertation was to analyze the relationships between character strengths and the basic elements of personality structure (personality traits and values) – in adolescence and adulthood, and with use of two methodological approaches: a variable-centered approach and a person-centered approach. In order for this to be achieved, an analysis of the strengths of the character was also carried out.

Strengths of character are positive, socially desirable and widely recognized as good and valuable human characteristics (Peterson, Seligman, 2004). So far, they have been analyzed almost exclusively in a variable-centered approach. It is an approach on the basis of which relationships between various variables are examined at the level of the whole group of respondents. A complementary approach is a person-centered approach. Within it, subgroups with a similar, coherent profile, set of characteristics are being distinguished from the studied population. The next step is to check what other characteristics (and to what extent) people with a given profile have (von Eye, Bogat, 2006).

The previous factor analyzes conducted in the variable-centered approach indicated that the strengths in adulthood usually formed four or five factors related to: interpersonal relationships, emotionality, spirituality, restraint and intellect (cf. e.g. Azañedo, Fernández-Abascal, Barraca, 2014; Brdar, Kashdan, 2010; Littman-Ovadia, Lavy, 2012; Macdonald, Bore, Munro, 2008; McGrath, 2014; Najderska, Ciecuch, 2018; Peterson, Park, Pole, D'Andrea, Seligman, 2008; Ruch et al., 2010). Research conducted among adolescents also pointed to

four- or five-factor solutions (e.g. McGrath, Walker, 2016; Park, Peterson, 2005, 2006), however, the characteristics of the factors slightly differed from those obtained in the group of adults. In this thesis, this topic has been undertaken through a systematic analysis of four age groups: early adolescence (junior high school), average adolescence (high school), early adulthood (19–24 years) and adulthood (over 25 years of age).

The next step in examining the structure of strengths was the analysis of its hierarchical structure, which describes the origin/content of specific factors from more general ones (Goldberg, 2006). Past results of these analyzes indicate that the main strengths factor (called good character) breaks down into two factors – inquisitiveness and goodness, and at the next, more detailed level, the factor of goodness splits into two factors: concern for others and self-regulation (McGrath, 2015). Studies on the hierarchical structure of strengths in adolescence have not yet been conducted. This knowledge gap was about to be filled in this work, hence the research undertaken in the work was about, among others, verifying the structure obtained in previous studies in adults and checking whether in adolescence we can observe the same (or similar) structure of strengths.

Analyzes conducted so far in a person-centered approach (Najderska, Ciecuch, 2018) suggested the existence of three classes that differ in a set of strengths. One class was characterized by strengths related to energy and curiosity about the world. People from the second class had a higher level of strengths related to caring for others, warmth and diligent performance of their duties. The third profile was characterized by the moderate level of all strengths. At the content level, the profiles of the first two classes are similar to two personality factors, metatraits: Alpha/Stability and Beta/Plasticity (c.f. Ciecuch, Strus, 2017). The purpose of the research presented in this work was to differentiate profiles of latent classes in each of the age groups listed above.

The links between strengths and other personality characteristics have not been studied in detail. When creating the concept, Peterson and Seligman (2004) presented the theoretical connections of strengths with other constructs, e.g. personality traits (McCrae, Costa, 1992b) or values (Schwartz, 1992), but they did not empirically confirm these relationships. In the following years, only a few studies on the location of strengths in the personality structure appeared (see Macdonald et al., 2008; McGrath, Greenberg, Hall-Simonds, 2018; Steger, Hicks, Kashdan, Krueger, Bouchard, 2007) and they were always conducted in a variable-focused approach. There is no holistic approach to this issue that would take into account both methodological approaches in different age groups. Complementing this lack of knowledge about strengths was a very important element of this dissertation.

The research, the results of which have been presented in this paper, were conducted in four groups: two groups of adolescents and two groups of adults. The division was made according to the stages of education, receiving subgroups: junior high school students, high school students, young adults (studies period), and adults. The group of junior high school students consisted of 182 people (aged 13–16), the group of high school students – 316 people (aged 15–18), the group of young adults (aged 19–24) – 497 people, and the group of adults – 341 people (aged 25–78).

Seven hypotheses were formulated in the paper – three were related to the structure of character strengths and four related to locating strengths in the description of human personality. In hypothesis 1, it was postulated that the structure of strengths in adulthood and adolescence analyzed in a variable-focused approach would be analogous to the results obtained so far, indicating four factors of strengths (e.g. Macdonald, Bore, Munro, 2008; Najderska, Ciecuch, 2018). Hypothesis 2 assumed that the three-factor model of hierarchical

structure (obtained in McGrath [2015] studies) will describe the content of factors in a similar manner in each age group. In hypothesis 3, it was assumed that by using a person-centered approach, two coherent, different from each other strength profiles would be distinguished, and on the content level they would be similar to Alpha/Stability and Beta/Plasticity metatraits (Cieciuch, Strus, 2017).

In order to place strengths in the description of human personality, the following hypotheses were formulated: two general factors of character strengths analyzed in a variable-focused approach will be associated with (hypothesis 4) personality traits and (hypothesis 5) values in the same way in all age groups. In addition, as a result of using a person-centered approach within each study group, two classes (with different strength profiles) will be selected, between which there will be systematic differences in (hypothesis 6) personality traits and (hypothesis 7) preferred values.

Four measuring tools were used for the study. To measure strengths in the group of adults, *International Personality Item Pool – Values in Action* (IPIP-VIA; Goldberg et al., 2006; Polish adaptation: Najderska, Cieciuch, 2013) was used, and in the group of adolescents – *Values in Action for Youth* (VIA-Youth; Park, Peterson, 2006; Polish adaptation: Najderska, Cieciuch). For measuring personality traits, the *International Personality Item Pool – Big Five Markers - 50* questionnaire was used in all age groups (IPIP-BFM-50; Goldberg et al., 2006; Polish adaptation: Strus, Cieciuch, Rowiński, 2014a), and for measuring the values – also in all age groups – *Portrait Values Questionnaire* (PVQ-RR; Schwartz et al., 2012; Polish adaptation: Cieciuch, 2013b).

Analyses of the character strengths structure conducted in a variable-centered approach largely confirmed hypotheses 1 and 2. Coherent strength structure models were found. In each age group such a model was a two-factor model – composed of goodness

(a factor related to the ability to self-control as well as interpersonal relations based on care and warmth) and inquisitiveness (a factor related to energy and the pursuit of self-development). The three-factor model proposed by McGrath (2015) (care for others, self-control and inquisitiveness) was replicated in groups of adults, however in the groups of adolescents the four-factor model (concern for others, self-control, positive emotionality and intellect/intellect-dominance) was considered optimal. It has showed a different nature of the inquisitiveness factor in adolescence and adulthood.

Verifying the hypotheses regarding the structure of strengths in a person-centered approach, it turned out that in each age group two coherent character strengths profiles, having similar characteristics can be distinguished (confirmation of hypothesis 3). At the content level, they were similar to the Alpha/Stability and Beta/Plasticity metatraits (c.f. Ciecuch, Strus, 2017). The occurrence of two general and consistent over different age groups character strength profiles confirms the assumption present in psychology, which suggests the possibility of describing many spheres of human functioning by using a two-factor model (e.g. Alpha/Stability and Beta/Plasticity [Abele, Wojciszke, 2014; Ciecuch, Strus, 2017; DeYoung, 2006, 2010; Digman, 1997; Strus, Ciecuch, 2014]).

The study of relationships between character strengths and personality traits in a variable-focused approach confirmed hypothesis 4 – in each studied group, goodness was strongly associated with agreeableness and conscientiousness, and inquisitiveness – with extraversion and intellect. Hypothesis 5 was also largely confirmed: goodness was more closely associated with conservatism and self-transcendence, while inquisitiveness was associated with openness to change in all groups. Relationships with self-enhancement were significant but much weaker (often the connections between inquisitiveness and self-transcendence were a bit stronger).

Analyzes in a person-centered approach did not fully confirm hypotheses 6 and 7. The pattern of differences between profiles in terms of having specific personality traits was not a repetition of the pattern of relationships between personality traits and metatraits (agreeableness did not differentiate profiles in any age group, conscientiousness – only in the oldest age group). Much more significant differences were found when analyzing relationships with values. Although middle school students of different profiles differed only in the preferences of a few values, in subsequent age groups these differences were already more clear.

Diverse schemes of relationships between obtained profiles (and also factors of strengths) and other variables that appeared in various age groups are a contribution to further analyzes focused on the developmental thread, which was only briefly signaled in this work. In order to fill the gaps existing in the literature, this dissertation had to be limited to structural analyses. The next step should be research in a developmental paradigm.